

Representationer i den sörmländska utställningen ”Historien i Sörmland”

En undersökning av kvinnor och mäns representation

Av: Martina Ekstrand

Handledare: Martin Andersson

Södertörns högskola | Institutionen för historia och samtidsstudier

Examensarbete 15 hp

Historia IV | Vårterminen 2019

Abstract

Museums have a task to present history in a way that's meaningful for the visitors. Museums also have a responsibility to represent everyone in the society, not exclude groups and at the same time make other groups more highlighted. This paper is about how the exhibition "Historien i Sörmland" represents gender differences and how women and men are portrayed in different ways. Women are often under-represented in exhibitions around the world, leaving the men as a benchmark. The results show that women are under-represented in the exhibition "Historien i Sörmland" and that the men and women who are portrayed contribute to the stereotype images of masculinity and femininity.

Keywords: genus, genussystem, utställning, representation, gender, exhibitions, representation.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Innehållsförteckning.....	3
1 Inledning.....	5
2 Syfte och frågeställningar.....	7
3 Disposition.....	7
4 Bakgrund	8
4.1 "Historien i Sörmland"	8
5 Material och metod.....	9
5.1 Metod och genomförande	9
5.2 Bortfall.....	10
5.3 Avgränsningar och urval.....	11
6 Teori	11
6.1 Representation.....	11
6.2 Definition av genus.....	13
6.3 Genussystem	13
7 Tidigare forskning.....	14
7.1 Internationell forskning.....	14
7.2 Nationell forskning	15
8 Undersökning	18
8.1 Del 1. Kvantitativ undersökning	18
8.1.1 Kvinnor och mäns representation i löpande text	18
8.1.2 Kvinnors och mäns representation i bildtext	19
8.1.3 Kvinnors och mäns representation på bilder/foton/illustrationer	19
8.1.4 Sammanfattning.....	20
8.2 Del 2. Kvalitativ undersökning.....	21
8.2.1 Nynäs.....	21
8.2.2 Strängnäs.....	25
8.2.3 Sammanfattning.....	31
9 Diskussion.....	31
9.1 Nynäs.....	32
9.1.1 Representation.....	33
9.1.2 Genussystem	33
9.1.3 Kvinnor – hemmet och barnen	34
9.2 Strängnäs.....	35
9.2.1 Representation.....	35

9.2.2	Genussystem	37
9.2.3	Kvinnor – hemmet och barnen	37
10	Sammanställning av resultat	38
11	Referenser	38
11.1	Litteratur	39
11.2	Elektroniska källor	40
	Bilaga 1.	42

1 INLEDNING

Kulturarvet är inte neutralt och är sällan något som ligger ”där ute” och väntar på att bli ”upptäckt”. Snarare kan kulturarvet förstås som det som tas in på ett museum och med detta skapas som kulturarv. Museerna är alltså aktiva alstrare av det som kallas kulturarvet, däribland det innehåll som tilldelas kvinnor/kvinnligt och män/manligt. Det här gör det särskilt angeläget för museer att medvetandegöra sina val och noga fundera över vilka bilder av dåtiden som förs vidare in i framtiden.¹

Kulturarvet i samhället är högst beroende av människorna som lever och verkar där. Det är vi människor som påverkar vad som är viktigt och intressant att belysa inom den kulturella sfären och det är någonting som förändras med tiden och anpassas efter samhällets utveckling. De som arbetar på exempelvis museer är i allra högsta grad med och påverkar kulturarvet då det är dem som gör urvalet. Men även gemene man är med och påverkar den historia som går att ta del av då människors intresse spelar in när urvalet görs. Historia är ett ämne i den svenska grund- och gymnasieskolan som alla elever tar del av vilket innebär att vi är i kontakt med ämnet redan från låg ålder.² Människor använder historia för att bli medvetna om det förflutna, för att se kopplingar till dagens samhälle samt skapa mening till nuet och framtiden.³ Att besöka museer och utställningar är ett vanligt förekommande inslag i undervisningen och på så vis ett viktigt inslag i skapandet av historisk medvetenhet hos eleverna. Som blivande ämneslärare i historia ser jag nyttan av att även använda den lokala historien i undervisningen för att på så vis levandegöra och konkretisera historieämnet på ett meningsfullt sätt. Då jag själv är uppvuxen och bor på den sörmländska landsbygden intresserar det mig att titta på de historiska skildringar som finns i närområdet. Mitt intresse ledde mig i sin tur till den utställning som ligger till grund för undersökningen då jag bor i en av orterna där utställningen finns. Att titta på representation och genus i utställningar eller på museum är viktigt på en samhällsnivå då det är en normproducerande institution där historiekultur skapas och normer produceras eller upprätthålls. Inga-Lill Aronsson och

¹ Grahn, Wera (2007) *Genuskonstruktioner och museer – handbok för genusintegrering*. Upplandsmuseet, Uppsala, s. 5.

² Skolverket, styrdokument/kursplan – Historia (grundskolan). Hämtad 2019-05-04.
<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>.

³ Aronsson, Peter (2004) *Historiebruk – att använda det förflutna*. Studentlitteratur, Lund, s. 57.

Birgitta Meurling skriver i antologin *Det bekönade museet*⁴ att ”Museet är en del av samhällets strukturer och avspeglar därmed dess normer och värderingar. Man kan säga att museet inte är någon neutral plats, som förmedlar en objektiv syn på manligt och kvinnligt.”⁵ Här får man en förklaring till varför det är så viktigt att museerna runt om i världen beaktar det viktiga uppdrag de faktiskt har. Det finns även utredningar, från regeringspolitiskt håll, som säger att “Museer är viktiga samhällsinstitutioner som har potential att påverka och ifrågasätta invanda tankemönster hos besökarna. Hit går man för att lära och uppleva med alla sinnen.”⁶ De båda citaten avser samma sak och poängterar det stora ansvaret som ligger på museernas axlar. Föreliggande undersökning är användbar för både verksamma och blivande lärare i ämnet eftersom den synliggör de stora skillnader som fortfarande finns när man talar om genus i historieskildringen på museer. Undersökningen är således viktig för alla människor vare sig det finns intresse för historia eller ej. Samhällsmedborgare bör vara medvetna om att skillnaderna är stora när det kommer till kvinnors och mäns representation i historieskildringen, även om det görs försök att förbättra situationen genom att ta fram och synliggöra en jämställd historia.⁷

Hur ska man som lärare förklara det stora bortfallet av kvinnor i historieskildringen? Varför ser man inte den delen av historien som lika viktig att lyfta fram? Ska flickor och pojkar i skolan endast läsa om män som gjort stordåd?

⁴ Aronsson, Inga-Lill & Meurling, Birgitta (2005) *Det bekönade museet – genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*. Uppsala universitet, Uppsala.

⁵ Aronsson & Meurling (2005) s. 13.

⁶ Fernstål, Lotta (2011) *Genusperspektiv i museer. En omvärldsbevakning*. Statens historiska museer, Stockholm s. 8.

⁷ Fernstål (2011) s. 44.

2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Historieskildringar som behandlar händelser, människors liv och villkor genom historien är något som fångar människors intresse. Men vad får man egentligen veta om den historia som utspelats på olika platser runt om i Sörmland och vems historia är det som det berättas?

Undersökningen syftar således till att undersöka detta med hjälp av utställningen ”Historien i Sörmland”. Syftet är vidare att se om det finns några skillnader i den manliga och kvinnliga representationen i undersökning och på vilket sätt den i sådana fall skiljer sig åt. I undersökningen tittar jag på kvinnors och mäns representation i utställningen ”Historien i Sörmland” som finns på totalt 363 skyltar utplacerade på tretton platser/orter runt om i Sörmland.

För att konkretisera syftet ämnar jag besvara följande frågeställningar:

- Hur många kvinnor och män finns representerade i den löpande texten, i bildtexten och på de bilder/foton/illustrationer som finns med i utställningen “Historien i Sörmland”?
- Vilka skillnader går att urskilja när det kommer till kvinnor och mäns representation på de skyltar som ingår i utställningen ”Historien i Sörmland”?

3 DISPOSITION

Uppsatsen är upplagd på följande vis. Först presenteras en kort bakgrund om utställningen ”Historien i Sörmland” samt när och hur genus blev en aktuell fråga inom museivärlden. Efter bakgrundskapitlet presenterar jag undersökningens material samt den metod som använts och även de avgränsningar och urval jag gjort. I teorikapitlet presenterar jag de perspektivval som ligger till grund för undersökningen innan jag kommer till tidigare forskning. I kapitlet tidigare forskning tar jag upp internationella och nationella exempel från forskningsfältet som är av relevans för min undersökning. Efter det presenteras min undersökning som är uppdelad i två delar. I den första delen genomför jag en kvantitativ undersökning där jag ämnar besvara den första frågeställningen och i den andra delen gör jag en kvalitativ analys där jag ämnar

besvara den andra frågeställningen. Jag diskuterar sedan de båda delarna separat innan jag sammanställer resultaten.

4 BAKGRUND

I följande kapitel presenteras den information som går att finna om utställningen ”Historien i Sörmland” samt kort information om arbetet bakom utställningen.

4.1 ”HISTORIEN I SÖRMLAND”

Utställningen ”Historien i Sörmland” har funnits sedan 2002 och är ett initiativ taget av Sörmlands museum. Utställningen består av text, bilder, citat och, på vissa ställen, även ljudburkar. Information sitter på röda, vimpelformade skyltar runt om i Sörmland. Det finns 363 skyltar utspridda på platserna/orterna och på varje skylt finns flera informationsrutor. Det är Sörmlands museum som skapat konceptet och producerat skyltarna med ett visst samarbete med varje berörd kommun och, i de flesta fall, även hembygdsföreningar. Projektet startade i Nyköping år 2002 men tillkom senare även på tolv andra platser/orter runt om i Sörmland så småningom. Platserna/orterna där skyltarna finns är Gnesta, Katrineholm, Malmköping, Nyköping, Nynäs, Oxelösund, Stendörren, Stora Malm, Strängnäs, Trosa, Vingåker, Vrå och Åkers Bergslag. Kjell Taawo, som är enhetschef för kulturmiljöer på Sörmlands museum, nämner att utställningen inte bör räknas till kategorin lokalhistoria. Istället utgår utställningen från det sörmländska kulturarvet och den specifika platsen för att sätta in historien i en bredare, mer samhällelig kontext. Det blir således ”...svensk historia med lokala exempel”⁸ enligt Taawo. Vad som är skillnaden mellan lokalhistoria och svensk historia med lokala inslag är lite diffust. Men för att försöka reda ut det kan man skilja på lokalhistoria som ”Historia som studerar och beskriver ett avgränsat område, t.ex. en by socken, stad eller kommun”⁹ Som målgrupp har man, vilket Taawo skriver, ”...personer som ännu inte vet att de är intresserade av historia”¹⁰ och har som syfte att inspirera människor på följande vis,

⁸ E-post från Kjell Taawo, enhetschef kulturmiljöer på Sörmlands museum, mottaget 2019-04-17, se bilaga 1.

⁹ Nationalencyklopedin, lokalhistoria (Hämtad 2019-05-08)

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/lokalhistoria>

¹⁰ Bilaga 1.

”Historien i Sörmland berättar intressanta och roliga historier som kan ge perspektiv på nutiden eller hur det är att vara människa”.¹¹

5 MATERIAL OCH METOD

Kapitlet innehåller en beskrivning av det material och den metod som använts i undersökningen. Den största delen av materialet är de historiska skyltarna som utgör utställningen ”Historien i Sörmland” men det finns även annat kompletterande material. Den information som går att läsa på skyltarna finns även digitalt vilket har underlättat genomförandet av undersökningen. Jag har även varit på plats och tittat på delar av utställningen för att få den verkliga upplevelsen och känslan av utställningen men p.g.a. tidsbrist har jag inte lyckats få till detta på alla platser/orter.

5.1 METOD OCH GENOMFÖRANDE

Min uppsats består till huvudsak av två delundersökningar. Den första delen är en kvantitativ undersökning där jag fört statistik över tre punkter. De tre punkterna jag tittat på i utställningen är, 1) hur många kvinnor och män som nämns vid namn i den löpande texten, 2) hur många kvinnor och män som namnges i bildtexten samt, 3) hur många kvinnor och män som skildras på de bilder/foton/illustrationer som finns på varje skylt. Statistiken gäller alla 363 skyltar på alla tretton orter/platser i utställningen vilket i sin tur genererar 630 A4 sidor i digital form. I den andra delen av undersökningen har jag gjort en kvalitativ undersökning där jag gör en fördjupning på två av de tretton platserna/orterna. I den kvalitativa undersökningen har jag tittat på skyltarnas textinnehåll men valt att inte göra någon bildanalys eller tittat närmre på bildtexterna. Jag anser att det är i den löpande texten som de betydande skildringarna av kvinnor och män finns att tillgå. Av tidsskäl har jag i den kvalitativa delen av undersökningen valt att göra ett urval. Orterna/platserna som undersöks i den kvalitativa delen är Nynäs och Strängnäs. I undersökningen valde jag att skriva kortfattat om de män och kvinnor som skildras för att ge läsaren en tydlig bild av vad som presenteras på skyltarna samt för att lättare kunna hänga med i diskussionen. I diskussionskapitlet har jag valt att dela upp

¹¹ Bilaga 1.

Nynäs och Strängnäs i två olika delar för att det inte ska bli en jämförelse mellan de två orterna samt för att det finns många saker som skiljer sig åt på de båda orterna som bör diskuteras separat.

Jag har även varit i kontakt med Kjell Taawo som är enhetschef för Kulturmiljöer på Sörmlands museum. Taawo har tillhandahållit kort information om arbetet med utställningen som jag använt när jag skrivit bakgrundskapitlet. E-postmeddelandet finns i Bilaga 1.

På några av de bilder/foton där barn är med har jag valt att inte avgöra om det är en flicka eller pojke då det varit svårt att tyda. När det tydligt framgår har jag räknat med barnen. På bilder/foton där det är en stor massa med folk har jag heller inte kunnat räkna det exakta antalet kvinnor och män. Jag har då räknat dem jag med säkerhet kunnat tyda och sedan valt att inte ha med dem jag inte kunnat tyda. På några fotografier där arméer fotats på fält har jag heller inte kunnat räkna det exakta antalet män och i dessa fall har jag valt att skriva en ungefärlig siffra. Det finns även skyltar som är kopior, alltså att en skylt är placerad på flera ställen på orten/platsen och i det fallet har jag endast räknat med dem en gång. På några av orterna finns dubletter av skyltarna uppsatta bredvid varandra där den ena är skriven med svensk text och den andra med engelsk text. Jag har då valt att inte ta med den engelska texten eller bilderna i beräkningen eftersom de sitter på samma stolpe och innehåller samma text och bilder. Jag har även kommit över textstycken som enbart nämner efternamnet på den person som beskrivs och i det fallet har jag då läst vidare i textstycket för att konstatera om det är en man eller kvinna som beskrivs då det senare stått ”han” eller ”hon”.

5.2 BORTFALL

När man arbetar med äldre foton och digitalt material kan det ibland vara svårt att tyda vissa delar av underlaget. När jag genomförde min kvantitativa undersökning och skulle arbeta med orten Vingåker var det många bilder/foton/illustrationer som inte syntes alls. Man såg istället bara en vit ruta där man kunde urskilja att det egentligen skulle vara ett foto då det fanns bildtext under. På orten/platsen Vingåker får man därför ha överseende med ett bortfall på ca 30 % vilket utgör en väldigt liten del av hela utställningen. Dock är det ingenting som påverkar min kvalitativa undersökning då jag inte tittar närmre på skyltarna i Vingåker.

5.3 AVGRÄNSNINGAR OCH URVAL

Utställningen ”Historien i Sörmland” är det material jag arbetat med i min undersökning. Utställningen finns på tretton orter/platser runt om i Sörmland men jag har inte med någon annan information om orten/platsen i min undersökning. Jag tittar endast på innehållet i utställningen och på det material som ligger till grund för arbetet med utställningen. Det finns alltså inga andra kopplingar till orternas/platsernas historia med i undersökningen. Jag har avgränsat mig till en utställning då materialet, samt det kompletterande materialet om utställningen, varit tillräckligt för att genomföra min undersökning och besvara de frågeställningar jag formulerat.

I den kvantitativa delen av min undersökning har jag tittat på allt material i utställningen, vilket är 630 A4 sidor. I den kvalitativa delen har jag, p.g.a. tidsbrist, gjort ett urval. Jag har valt att titta närmre på hur kvinnor och män framställs i texterna som finns att tillgå på skyltarna vid Nynäs och i Strängnäs. Jag valde Nynäs då det var den plats där flest kvinnliga namn finns med i den löpande texten. Jag valde sedan Strängnäs för det var den ort, näst efter Nynäs, med flest kvinnliga namn i löpande text. Materialet gav mig tillräckligt med underlag för att genomföra min undersökning och för att besvara de frågeställningar jag utformat till undersökningens syfte och därför valde jag att endast ha med de två.

6 TEORI

Syftet med följande kapitel är att ge en översikt över de teoretiska perspektiv som ligger till grund för undersökningen.

6.1 REPRESENTATION

Representation är någonting som blivit viktigt när man studerar kultur av olika slag.¹² Stuart Hall, vars arbete om representation ligger till grund för min teoretiska utgångspunkt, skriver att representationen kopplar samman mening och språk i kulturen.¹³ Hall skriver bland annat

¹² Hall, Stuart (1997) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. SAGE University, s. 15.

¹³ Hall (1997) s. 15.

att ett vanligt sätt att förklara hur representation hänger samman med mening och kultur är att säga, "Representation means using language to say something meaningful about, or to represent, the world meaningfully, to other people."¹⁴ Det handlar med andra ord om att de människor som producerar och arbetar med kultur använder språk för att förmedla någonting meningsfullt om, eller representera världen, på ett meningsfullt sätt för andra människor. Hall presenterar två definitioner av ordet representation från *The Shorter Oxford English Dictionary*. Den första definitionen handlar om att förklara eller skildra något för att åskådaren själv ska skapa bilder i huvudet genom beskrivningar, porträtt eller något ur fantasin. Hall exemplifierar hur det kan se ut, "This picture represents the murder of Abel by Cain"¹⁵ Man har alltså ett objekt som representerar något annat. Den andra definitionen handlar om att representera även handlar om att symbolisera eller stå för något. Hall exemplifierar det genom att skriva, "In Christianity, the cross represents the suffering and crucifixion of Christ."¹⁶ Korset symboliserar Kristus korsfästelse och lidande och får således representera den händelsen precis som det finns så många andra symboler som representerar massa olika skeenden.

Halls definitioner av representation ligger till grund för mitt sätt att använda perspektivvalet i mitt arbete. I min undersökning handlar representation om att vara ett slags ombud för den grupp som objektet, som framställs, tillhör. Då jag tittar på hur män och kvinnor skildras i de olika texterna så hamnar representationerna mer på en individnivå. När museer och utställningar skildrar en individ från det förflutna så får denne representera den grupp som individen tänks tillhöra. Om man exempelvis visar upp en bonde så blir bonden en representant för hur bönderna levde under den givna tidsperioden. Om man skildrar en barnmorska, en jordbrukare, en husmamsell etc. så får de representera den gruppen av människor. På samma sätt får en kvinna representera kvinnohistoria. På det sätt man väljer att skildra individerna är således viktigt då man bör vara medveten om att de kan skapa stereotypa antaganden hos mottagarna.

¹⁴ Hall (1997) s. 15.

¹⁵ Hall (1997) s. 16.

¹⁶ Hall (1997) s. 16.

6.2 DEFINITION AV GENUS

Yvonne Hirdman var den historiker som först introducerade ordet *genus* i Sverige.¹⁷ I USA är det ordet *gender* som används i ungefär samma bemärkelse och där är Gayle Rubin starkt förknippad med området. Gender började användas för att skilja socialt- och kulturellt konstruerat kön från biologiskt kön. Genus är ett ord som används av många i dagens samhälle vilket kan leda till att ordet får flera olika betydelser. En tydlig förklaring man kan ge när man vill skilja biologiskt kön från socialt- och kulturellt konstruerat kön är att tala om könstillhörighet och genus. Könstillhörighet står för den biologiska uppdelningen av kön i de två kategorierna, män och kvinnor. Genus står istället för de socialt- och kulturellt konstruerade förställningarna som finns om män och kvinnor samt de normer, egenskaper och uttryck som tillskrivs dem av samhället.¹⁸ I denna uppsats tittar jag både på kön och genus. Den kvantitativa delen av undersökningen ser mer till könstillhörighet medan jag i den kvalitativa delen av undersökningen tittar på hur män och kvinnor skildras i den löpande texten vilket hamnar mer under kategorin genus.

6.3 GENUSSYSTEM

Yvonne Hirdmans genussystem presenterades först i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1988:3¹⁹ och bygger på två grundläggande principer. Den första principen handlar om ett åtskiljande av könen där man ställer män och kvinnor emot varandra som ett motsatspar som inte bör blandas. Den andra principen i Hirdmans genussystem handlar om en hierarkisk ordning där mannen är norm. Med andra ord är det männen som är människorna som utgör normaltillståndet och kvinnorna blir automatiskt någonting utöver det normala och det är det som skapar kvinnornas underordning.²⁰ I min undersökning har jag de två grundläggande principerna från Hirdmans genussystem i bakhuvudet när jag tittar på den löpande texten. Jag kommer se ifall dessa principer är något som blir synligt i utställningen och i sådana fall i vilken mån det stämmer överens med texten. För mig blir det tydligare att ha en grund att stå

¹⁷ Nationella sekretariatet för genusforskning, (Hämtad 2019-05-06) <https://www.genus.se/kunskap-om-genus/om-kon-och-genus/>.

¹⁸ Nationella sekretariatet för genusforskning, (Hämtad 2019-05-06) <https://www.genus.se/kunskap-om-genus/om-kon-och-genus/>.

¹⁹ Hirdman, Yvonne (1988) *Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning*. Kvinnovetenskaplig tidskrift, 1988:3, Offsettryckeri AB, Solna.

²⁰ Hirdman (2004) s. 49.

på när jag tittar på hur män och kvinnor skildras i utställningen. Genussystemet används i den kvantitativa delen av undersökningen där jag gör en fördjupning på två av de tretton orterna/platserna.

7 TIDIGARE FORSKNING

Följande kapitel behandlar nationell och internationell forskning av relevans för undersökningens syfte. Forskningen som presenteras nedan behandlar genus i relation till muséer, kvinnliga och manliga representationer i utställningar och på muséer.

7.1 INTERNATIONELL FORSKNING

I flera av de svenska verk jag läst där genus på museér behandlas är Gaby Porter ett återkommande namn. Porter, som är från Storbritannien, har skrivit ett flertal artiklar där hon analyserat olika typer av genusfrågor på muséer runt om i Europa (se t.ex. Porter 1988, 1991, 1993, 1995, 1996). Porter har däremot inte skrivit något större verk som behandlat ämnet utan det är artiklar i antologier och tidskrifter som går att finna, vilket verkar vara återkommande när man får en överblick över forskningsfältet. För att lyfta ett exempel från Porter har hon skrivit artikeln *Seeing through solidity: A Feminist Perspective on Museums*²¹ där hon anlägger ett poststrukturalistiskt och feministiskt perspektiv på de museum som analyseras. Porter tittar på feminina och maskulina representationer vilka visar att de kvinnor som framställs på museerna representerar en relativt passiv, outvecklad, ytlig, tyst och stängd kvinna. Männerna som framställs representerar istället motsatsen till de kvinnliga egenskaperna, vilka är, högst utvecklad, aktiv, djup, öppen och talför.²² I *Studies in Gender and Representation in British History Museums*²³ undersöker Porter hur museum konstruerar, formar, representerar och tolkar historia för att skapa mening. Porter menar bland annat att muséer väljer inriktning, identitet eller teman som de vill representera vilket kan göras på flera sätt, exempelvis genom tidsindelning och specialisering inom ett visst område. Porter

²¹ Porter, Gaby (1995) *Seeing through solidity: A Feminist Perspective on Museums*, s. 105.

²² Porter (1995) s. 105.

²³ Porter, Gaby (1994) *Studies in Gender and Representation in British History Museums*.

argumenterar då för att majoriteten av dessa teman som museerna väljer inte bjuder in till att ta fram kvinnliga representanter i historien då dessa teman inte passar in på kvinnors historia.²⁴

Margaret Anderson arbetar som Director of History South Australia och har tillsammans med Kylie Winkworth, som har expertkunskaper inom området med policy, strategi och planering för arv och samlingar inom museivärlden, skrivit artikeln *Museums and Gender: an Australian Critique*.²⁵ I artikeln kritiserar de bristen på kvinnliga representationer på tre olika muséer i södra Australien. Med få undantag finner man den allmänna kulturen som tillhör den anglo-saxiska, vita mannen – deras arbete, deras teknologi, deras politik och återskapande. Muséerna har sedan utvecklats för att se till Australiens tidigare historia och tiden innan kolonialiseringen men fortfarande är det en stor brist av kvinnliga representationer. Den historia om kvinnor som finns på muséerna är väldigt begränsad och handlar mest om kläder, livet i hemmet och nästan alltid sammankopplad med barns historia.²⁶

7.2 NATIONELL FORSKNING

Wera Grahn, som är universitetslektor och för närvarande verksam på Linköpings universitet, har skrivit boken *"Känn dig själv" - Genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer*.²⁷ Grahn undersöker hur femininitet och maskulinitet tar sig uttryck i museirepresentationer samt om de är återkommande och i sådana fall kan vara kopplade till den västerländska vanan att dela upp saker i motsatspar.²⁸ I den del av undersökningen där Grahn tittar på genus i utställningar på Nordiska museet kommer hon fram till att det finns en brist på kvinnor och att den historia som berättas om kvinnor ofta är kopplad till hemmet där intresse för estetik och textil är framträdande eller så framställs de som offer i en hotfull offentlig miljö.²⁹ Hon skriver vidare att trots vad än kvinnor tar sig för framställs de som den

²⁴ Porter (1994) s. 273–274.

²⁵ Anderson, Margaret & Winkworth, Kylie (2015) *Museums and Gender: an Australian Critique*.

²⁶ Anderson & Winkworth (2015) s. 127–131.

²⁷ Grahn, Wera (2006) *"Känn dig själv" - Genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer*.

²⁸ Grahn (2006) s. 8.

²⁹ Grahn (2006) s. 421.

Andre (mannen är norm) samt att det heterosexuella äktenskapet och relationen till barn är viktigt att poängtera.³⁰

Wera Grahn's forskning resulterade sedan i en rapport som var ämnad att komma med förslag till analytiska verktyg som kan användas till museers framtida arbete med genusfrågor. I inledningen till *Genuskonstruktioner och museer – Handbok för genusintegrering*³¹ beskriver Grahn läget kring den kompetens som brister hos museer och museipedagogerna. Grahn menar att det inte finns tillräckligt med kunskap om genusperspektivet då det är ett relativt nytt fenomen att ta hänsyn till i konstruktionen av utställningar samt att de museipedagoger som utbildat sig tidigare inte fått med den kunskapen i sin grundutbildning. Vidare skriver hon att de stereotypa och onyanserade representationer som finns i utställningarna inte tycks problematiseras vilket leder till skapandet av stereotyper ”...som legitimerar, vidmakthåller och förstärker asymmetriska förhållanden mellan könen.”³² Grahn påpekar dock att det finns inslag på museer runt om i Sverige som driver lyckade genusintegrerade projekt, men om man ser till det stora hela framförs stereotypa gestaltningar och en onyanserad skildring av historien.³³

Inga-Lill Aronsson och Birgitta Meurling har skrivit antologin *Det bekönade museet – genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*³⁴ som är en introduktion till området muséer och genus. Aronsson och Meurling skriver om den brist som finns på forskning inom området och att den kan vara ganska svårtillgänglig då det oftast är artiklar utspridda på olika håll. Därför har Aronsson och Meurling valt att sammanställa en hel del litteratur och artiklar som finns att tillgå för vidare sökning. I Aronsson och Meurlings antologi finner man artiklar med genusperspektiv som en självklar utgångspunkt när de tittar på muséernas utställningar, samlingar, förvärv, organisation och museipedagogik. Katarina Ek-Nilssons bidrag i boken har titeln, Titanen och Sagodrottningen – Kulturella representationer av August Strindberg och Selma Lagerlöf.³⁵ Artikeln handlar om musealiseringen av de båda författarna rubriken innehåller, där Ek-Nilsson tittar på hur föreställningarna av manligt och kvinnligt påverkat de kulturella representationerna av författarna. Det är eftervärldens konstruktion av dem båda som är intressant i undersökningen. Ek-Nilsson kommer fram till att de skillnader som finns i

³⁰ Grahn (2006) s. 422.

³¹ Grahn, Wera (2007) *Genuskonstruktioner och museer – Handbok för genusintegrering*. Upplandsmuseet, Uppsala.

³² Grahn (2007) s. 5.

³³ Grahn (2007) s. 5.

³⁴ Aronsson & Meurling (2005).

³⁵ Ek-Nilsson i Aronsson & Meurling (2005) s. 53–91.

tolkningarna av de båda författarna bestäms av bland annat de föreställningar som finns om manligt och kvinnligt. Hon skriver om hur samhället är med och bestämmer vad som lyfts fram och berättas om författarna då det ska ”passa in” i samhällets könsordning. Så här beskriver Ek-Nilsson resultatet:

Bilden av Selma Lagerlöf motsvarar oftast de förväntningar vi har på en kvinnlig sagoberätterska i hemmets lugna vrå, bland kvinnor och barn, i en stilla lantlig miljö. Bilden av August Strindberg, däremot, motsvarar förväntningar på en rastlös skapande, orolig konstnärssjäl, som förnyar, söker och skapar nya vägar, som lever i den stora världen med likasinnade manliga kreatörer. Bilden av kvinnan blir på detta sätt mera reducerad än bilden av mannen som mångfacetterad, komplex.³⁶

Den här beskrivningen är ingenting som är revolutionerande när man tittar på de analyser som finns av muséer och utställningar där genus undersöks. Det är en återkommande bild som Ek-Nilsson presenterar där kvinnan är reducerad och tillbakadragen i hemmet tillsammans med barnen medan mannen är framåt, driven, kreativ och ute i arbetet för att föra samhället framåt.

Ett annat kapitel från antologin *Det bekönade museet*³⁷ är Maria Ahlsén, Johanna Berg och Kristina Bergs bidrag, *Hela historien? Tjugo frågor till en utställning*.³⁸ Författarna diskuterar där bland annat om hur muséer tar ansvar för de värderingar som de förmedlar genom sina utställningar. En fråga som de nämner har stor betydelse är vilka outtalade föreställningar om genus som kommer till uttryck i utställningarna. Ahlsén, Berg och Berg hävdar även att muséer avslöjar sin etiska hållning, insikt och mognad i de beslut som fattas gällande vad som ska framställas samt på vilket sätt det framställs. Muséerna idag arbetar med många olika saker men några som författarna tar upp är vad som ska samlas in och vad som ska väljas bort? Vilka teman ska användas? Hur ska det som ställs ut ge mening? Etc. Författarna betonar även hur misslyckat det blir när museer tillämpar allmänna teman om t.ex. ”resenären” för att sedan lägga till extramontrar om kvinnor eller andra grupper. När man särskiljer dessa ”andra” grupper som kvinnor visar man att den historien är mindre värd och att det inte handlar om en gemensam historia utan ska ses som två (eller flera) separata.³⁹

³⁶ Ek-Nilsson i Aronsson & Meurling (2005) s. 87.

³⁷ Ahlsén, Berg & Berg i Aronsson & Meurling (2005).

³⁸ Ahlsén, Berg & Berg i Aronsson & Meurling (2005) s. 173–189.

³⁹ Ahlsén, Berg & Berg i Aronsson & Meurling (2005) s. 179–180.

8 UNDERSÖKNING

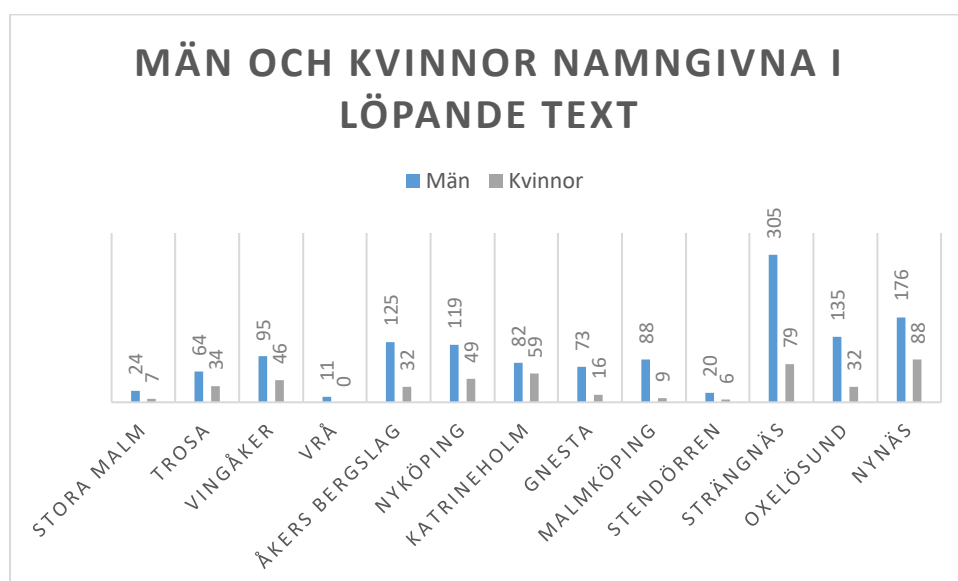
I nedanstående kapitel kommer min undersökning presenteras. Jag har valt att dela upp undersökningen i två delar. Del 1 är en kvantitativ undersökning i form av statistik och stapeldiagram. I diagrammen framgår hur många kvinnor och män som nämns i löpande text, hur många kvinnor och män som namnges i bildtext samt hur många kvinnor och män som finns med på bilder/foton/illustrationer på skyltarna i utställningen. Del 2 är en kvalitativ undersökning där jag tittar på hur kvinnor och män framställs på olika sätt i utställningen. Jag har där gjort ett urval som jag motiverat i tidigare kapitel.

8.1 DEL 1. KVANTITATIV UNDERSÖKNING

8.1.1 Kvinnor och mäns representation i löpande text

I det första diagrammet (Figur 1) har jag fört statistik över hur många män och kvinnor som namnges i den löpande texten på skyltarna. Den blåa stapeln visar antalet män och den gråa stapeln visar antalet kvinnor. Av de tretton orter/platser som är med i utställningen är det inte en enda ort eller plats som har fler kvinnor än män namngivna i texten. Den plats som har flest kvinnliga namn nämnda i texten är Nynäs där 67 % är män och 33 % är kvinnor.

Figur 1. Män och kvinnor namngivna i löpande text.

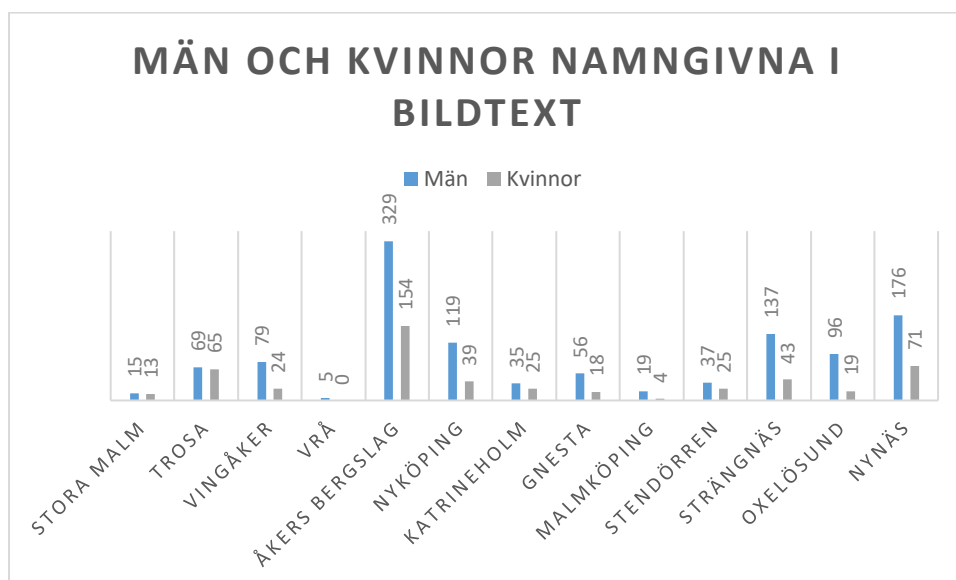

Källa: Sörmlands museum – Utställningar, ”Historien i Sörmland” (Hämtad 2019-04-14).

8.1.2 Kvinnors och mäns representation i bildtext

I det andra diagrammet (Figur 2) har fört statistik över hur många män och kvinnor som namngetts i den text som tillhör bilder/foton/illustrationer. Den blå stapeln visar männen och den grå stapeln visar kvinnornas antal. Här är skillnaderna mellan män och kvinnor inte fullt lika stora som i figur 1, men inte heller här finner man någon ort/plats som har fler kvinnor än män namngivna i bildtext. Åkers bergslag är den plats där flest kvinnor nämns vid namn i bildtexten, men där är det också ett väldigt högt antal män nämnda i bildtexten. Procentuellt sett, på den ort där flest kvinnor namnges i bildtexten, är det 69 % män och 31 % kvinnor.

Figur 2. Män och kvinnor namngivna i bildtext.

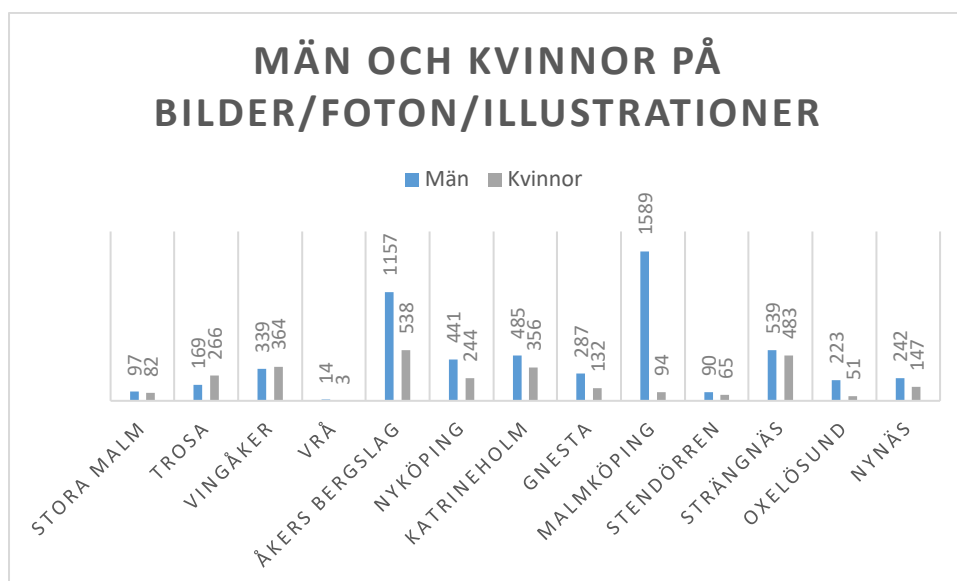

Källa: Sörmlands museum – Utställningar, ”Historien i Sörmland” (Hämtad 2019-04-14).

8.1.3 Kvinnors och mäns representation på bilder/foton/illustrationer

I det tredje diagrammet (Figur 3) har jag fört statistik över hur många män och kvinnor som finns med på bilder/foton/illustrationer i utställningen. Den blå stapeln visar antalet män och den grå stapeln visar antalet kvinnor. Här kan man se att antalet män är fler på elva orter/platser och att antalet kvinnor överstiger antalet män på orterna Trosa och Vingåker. I Malmköping är det en betydande skillnad med 1589 män och 94 kvinnor som syns på bild/foto/illustration. Det resulterar i 5 % kvinnor och 95 % män som visas på bilder/foton/illustrationer i Malmköping.

Figur 3. Män och kvinnor på bilder/foton/illustrationer.

Källa: Sörmlands museum – Utställningar, ”Historien i Sörmland” (Hämtad 2019-04-14).

8.1.4 Sammanfattning

Nynäs är den ort där flest kvinnor nämns vid namn i den löpande texten. Min uppfattning är att det är i den löpande texten som de mer betydande skildringarna finns när det kommer till historieberättelserna. Det är i den texten som det berättas om kvinnor och mäns historia. Bilder är tilltalande att se på och det ger mer liv till texten, men många gånger har bilden ingen koppling till texten. Bilderna säger heller ingenting om de skildringar som jag är intresserad av i min kvalitativa undersökning då det är de olika skildringarna jag tittar på. Det finns exempelvis orter som har skyltar med foton/bilder/illustrationer där fler kvinnor än män är med men samtidigt kanske inte berättar om kvinnor i den löpande texten. Bilderna får på så vis ingen mening och kvinnorna som skildras får ingen vidare beskrivning eller presentation. Utåt sett ser då ut som att utställningen har med många kvinnor i sin historieskildring men i själva verket handlar det mer om män.

Något som är anmärkningsvärt är att antalet kvinnor är högre på bilder/foton/illustrationer i Trosa och Vingåker men att antalet namngivna kvinnor i bildtexten fortfarande understiger antalet män namngivna i bildtexten på båda orterna, vilket framgår i figur 2. Det innebär alltså att man har fler synliga kvinnogestalter på skyltarna men att dessa kvinnor inte får utrymme att presenteras eller ens nämns vid namn. De män man däremot väljer att ha med är man bättre på att presentera med namn.

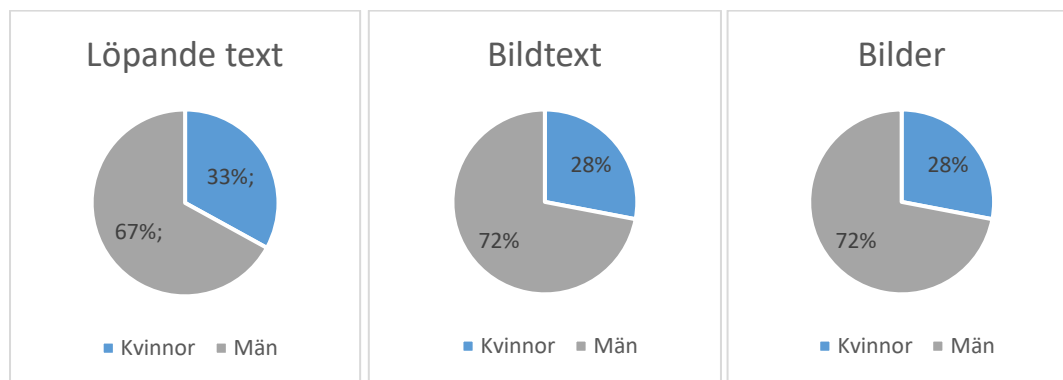
8.2 DEL 2. KVALITATIV UNDERSÖKNING

I del 2 av undersökningen har jag tittat på hur män och kvinnor skildras i löpande text. Jag har gjort ett urval av platser/orter som motiveras i kapitlet *Avgränsningar och urval* längre upp i uppsatsen. Först tittar jag på Nynäs, vars tema är *Godset och människorna* och består av 30 utspridda skyltar vilket resulterar i 56 sidor i digital form. Nynäs var den plats som hade flest kvinnliga namn nämnda i löpande text. Efter att ha tittat på Nynäs gick jag vidare till Strängnäs vars tema är *Religion och samhälle* och består av 53 utspridda skyltar. De 53 skyltarna resulterar i 92 A4 sidor i digital form. Strängnäs var den ort som hade näst flest kvinnliga namn med i löpande text.

8.2.1 Nynäs

För att ge en tydlig lägesbeskrivning över siffrorna med kvinnliga och manliga representationer på de skyltar som finns vid Nynäs presenterar jag nedan tre cirkeldiagram där den procentuella uppdelningen tydliggörs.

Figur 4. Statistik över representationen vid Nynäs.

Källa: "Historien i Sörmland" – Nynäs (Hämtad 2019-04-14).

Temat för skyltarna vid Nynäs är *Godset och människorna*. Den första sidan man möter när man öppnar skyltarna som hör till Nynäs är en informationsskylt där man får reda på vad de kommande skyltarna handlar om. Det finns information om hur det såg ut runt godsen för ungefär hundra år sedan då det var mer liv och rörelse där. Det framgår att det var runt ett åttiototal personer som bodde runt själva gårdsområdet men att själva herrgården bara var en liten del av godset. Runt godset var det som en egen liten värld med allt man kunde tänkas

behöva i närområdet. Där fanns bostäder, mat, skola, barnmorska, affär, skomakare, sömmerska och dansbana. Om man inte ville behövde man inte lämna området alls under sin livslängd, allt fanns till hands. Nynäs används som ett exempel på gods som fungerade på det här viset, men runt omkring i landet fanns många fler som fungerade på samma sätt. Skyltarna om Nynäs handlar främst om tiden från mitten på 1800-talet och hundra år framåt⁴⁰.

På de första fem skyltarna möter man inte en kvinnas namn i texten. Först på skylt nr 6 nämns en kvinna vid namn Ebba Gripenstedt. När hon nämns står det ”När Ebba Gripenstedt, Carls dotter, köpte en bil till Nynäs 1925 fick de två anställda lära sig köra.”⁴¹ Innan har ingen Carl presenterats på skyltarna vilket gör att man inte får någon förståelse för vem denna Carl är. Trots det nämns Ebba Gripenstedt i relation till denna Carl. Det har skrivits om män på sidorna innan där man skrivit lite allmänt om vilka godsherrarna var och att de tillhörde adelsklassen. Sedan möter man flera män i texten som presenteras mer ingående. Bland annat Gunnar Andersson, Fritz Olsson och Karl Eriksson som var kördrängar och kodrängar på godset. Gunnar Andersson får mycket utrymme i texten som handlar om hans uppväxt och arbetsuppgifter. Det finns sedan information om dagsverkarna, också kallade lösdrängar eller herrgårdsdrängar, som var icke anställd arbetskraft från arrendegårdarna. Dessa var, enligt skyltarna, endast män. Det finns även en skylt om inspektorn Folke Jacobzon som började sitt arbete på Nynäs 1950 och blev kvar fram till pensionen. Folke Jacobzons arbetsuppgifter beskrivs tillsammans med citat av honom själv. Kusken är en annan arbetsposition som nämns. Kusken var alltid en man och dennes arbetsuppgifter beskrivs på skylten. Det är även på denna skylt som Ebba Gripenstedt nämns i förbifarten, vilket jag skrev om ovan.

Nästa tillfälle en kvinna nämns på skyltarna vid Nynäs är det också i relation till en man. Huvudrubriken på dessa skyltar är *Finansministerns familj* och handlar om Johan August Gripenstedt. J A Gripenstedt, som hans namn förkortas på många skyltar, är en av de personer som nämns flertalet gånger i utställningen. Det framgår att Johan August skriver brev till sin fru Eva som bodde på Nynäs tillsammans med barnen medan han själv var i Stockholm och arbetade som finansminister från år 1856 till 1866. Johan August beskrivs som en av de mest betydelsefulla politikerna när det kom till att modernisera Sverige under 1800-talet. När Eva först nämns står det, ”Johan August skriver brev till sin fru Eva”⁴² Sedan står det bland annat, ”Eva skötte det praktiska hemma på Nynäs. Här bodde hon med fem barn och

⁴⁰ ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 1.

⁴¹ ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 4–5.

⁴² ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 9.

sjutton anställda.”⁴³ På dessa skyltar framgår även att Johan August Gripenstedt köpte Nynäs av sin bror, Carl. Den Carl, vars dotter Ebba Gripenstedt köpte en bil 1925, har nu fått en presentation. Carl Gripenstedt fick ärva Nynäs efter mamma Eva 1887. Carl hade en vision att förbättra gården, vilket han också gjorde, men det blev till slut för dyrt. ”Mer pengar rann ut än vad gården kunde ge i inkomst. Till sist gick det inte längre. Carl, hans fru och de tre barnen måste flytta därifrån.”⁴⁴

På skylt nr 11 handlar det om Kammarjungfrun. Här får Sigrid Arusell, som först var anställd som kammarjungfru och senare som husföreståndarinna/husmamsell, stort utrymme. Sigrid Arusell anställdes av Ebba Gripenstedt och arbetade både i Stockholm och på Nynäs. På skylt nr 12 skrivs det mer övergripande om husmamsellen och pigornas arbetsuppgifter och livssituationer. Emil Engström är näst att lyftas fram. Han arbetade som mjölnare på Nynäs i början på 1900-talet. Agnes är nästa kvinna att nämnas vid namn på skylt nr 15. Hon flyttade till Nynäs 1924 då hennes pappa Alfred Gustavsson fått arbete som ladugårdskarlar. Agnes gifte sig senare med Gunnar Andersson, som jag presenterat som kördräng ovan, och blev kvar på Nynäs. Oskar och Lovisa Andersson, ett par som levde hela sina vuxna liv på Nynäs presenteras tillsammans på en skylt. Skylt nr 17 handlar om smeden Ingemar Petterson. Skylt 18 handlar om mejerskor och mjölkerskor. På den första sidan nämns två kvinnor vid namn innan de arbetsuppgifter som en mjölkerska hade beskrivs. De två namnen är Amanda Johansson, som sedan gifte sig med skraddaren och efterträddes av Hilda Larsson. På den andra sidan tar man upp namnet Ernst Andersson som skrev på sitt första anställningskontrakt vid Nynäs 1897. I kontraktet lovade Ernst Andersson att hans hustru Anna skulle arbeta som mjölkerska. Under den här tiden var mjölkproduktionen väldigt viktig så när en man skulle anställas var det en fördel om han hade en fru som kunde arbeta som mjölkerska också, då det ansågs vara kvinnogöra.

På skylt nummer 19 står det, ”Jenny Gustavsson kom med man och två barn till Nynäs 1918. Mannen hade fått jobb som ladugårdskarlar.”⁴⁵ Någon mer information om Jenny Gustavsson framgår inte i detta sammanhang. Skylt nr 20 handlar om Johan Karlsson och hans liv. Johan Karlsson hade inga ben och hans yrkesval styrdes av hans handikapp. Han blev skraddare. Johan Karlsson blev kär i mejerskan Amanda Johansson och friade till henne. Hon svarade ja och de fick fem barn tillsammans. Johan och Amanda var driftiga båda två och

⁴³ ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 9.

⁴⁴ ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 9.

⁴⁵ ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 19.

gav sig in i en ny bransch. De startade upp en handelsbod i huset. Amanda Johansson blev sedan sjuk och hennes systerdotter Elin flyttade in till dem för att hjälpa till. Elin var 20 år och väntade barn med en okänd man, vilket inte alls passade sig i hennes strängt religiösa by i Bohuslän. När Amanda dog gifte sig Johan med Elin och de fick två gemensamma barn. När Johan sedan dog, 1932, drev Elin affären vidare ett par år innan hon gifte om sig med jägaren Konrad Larsson. Några sidor senare berättas det om två ambitiösa herrar vid namn Carl Gripenstedt och disponent Arnestedt. Deras visioner gick i kras då de hade idéer gällande Nynäs och kalkugnarna som byggdes där som inte gick så bra. Skylt nr 22 tillägnas Ivar Karlsson. Det skrivs att han antagligen var den siste i hela Sverige som enbart hade oxar som dragdjur. Ivar Karlsson var arrendator vid Långmaren och hade tagit över arrendet efter sin far. Ivar ville sköta gården på ungefär samma sätt som hans far och farfar gjort innan honom och valde att inte övergå till att använda traktor i jordbruket då han inte såg någon större vinning i att byta. En annan arrendator som ägnas två sidor/en skylt i utställningen är Einar Drott. Einar Drott arrenderade den ena av gårdarna Litselby och på skylten beskrivs hur det fungerade när man arrenderade gård och mark. Den andra delen av skylten börjar med, ”Einar och Valborg Drott började sina arbetsdagar tidigt.”⁴⁶ Här nämns, vad jag förmodar är Einars hustru, Valborg Drott, men någon mer information finns inte att tillgå. Einar Drott nämns igen på skylt nr 24 då det skrivs om hur det kunde ha sett ut på åkrarna när människor innan Einar arbetade där. Det är mest spekulationer dock då det dras paralleller till järnåldern och vikingar.

Näste person som lyfts fram på skyltarna är skogvaktaren Harald Wieslander som började arbeta vid Nynäs 1948 då han var 28 år gammal. På skylten beskrivs hur ett arbete som skogvaktare kunde se ut hur arbetet förändrades från arbete med yxa till arbete med motorsåg och andra stora maskiner. På skylt nr 27, med rubriken *Ett sörmländskt torp*, skrivs det om Johan Pettersson som vid 22 års ålder gifte sig med Johanna som var ett år yngre än Johan. Samma år de gifte sig föddes deras första barn. De fick totalt sex barn tillsammans. Texten på skylten utgår från spekulationer kring Johans sätt att tänka på sin tillvaro. Det står bland annat, ”Johan hade blivit mycket förvånad om någon hade sagt till honom att man i början av 2000-talet skulle prata om torparidyll. Att ett sörmländskt torp skulle säljas till skyhöga priser.” och vidare, ”Med all säkerhet tänkte han inte på sin tillvaro som någon idyll. För honom och hans familj var livet en fråga om att överleva, att få tillräckligt med mat på bordet, att elda och hålla värmen, att ha kläder, skor och få vara frisk

⁴⁶ ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 24.

och stark.”⁴⁷ Spekulationer kring hur någon annan familjemedlem tänkte och kände kring detta framgår inte.

Jägaren i Grindstugan är rubriken på skylt nummer 28 som handlar om jägaren Konrad Larsson. Texten handlar om Konrads liv och det står bland annat ”1934 hade han varit ungtung i många år när han gifte sig med Elin, änka efter skräddaren och handelsmannen Johan Carlsson på Draget.”⁴⁸ Johan Sandberg är näste man att tillägnas en skylt i utställningen och arbetade som jordbrukare på Stora Fröda. På skylten står bland annat ”År 1925 bodde han här tillsammans med sin fru Johanna och sina nio barn som var mellan 2 och 22 år”.⁴⁹ Mer om familjen finns inte att tillgå, endast information om Johan Sandberg som arrendator och hur det såg ut runt gården de bodde på. Skylt nr 30 handlar om när Eva Gripenstedt var godsägare och byggde ett hus åt en barnmorska. Den första barnmorskan som kom och arbetade där var Anna Sofia Falck som stannade i 28 år och hjälpte 1142 barn att komma till världen. Det beskrivs hur hon tog sig fram på cykel, med häst och vagn, sparkstötting, skidor, kälke eller båt till de hem där hon skulle förlösa barnen. Anna Sofia var gift med Albin Zacharias som var snickare och fjärdingsman. Tillsammans fick de nio barn. Det var den sista av de skyltar som finns vid Nynäs. På skyltarna i utställningen finns också flera citat. Det är en viss skillnad mellan orterna/platserna hur man använder citaten och även i vilken mängd de finns med. Nämnvärt i sammanhanget när Nynäs undersöks är att av de totalt 92 citat som finns på skyltarna är 70 citat från män. Alltså 76 % från män och 24 % från kvinnor.

8.2.2 Strängnäs

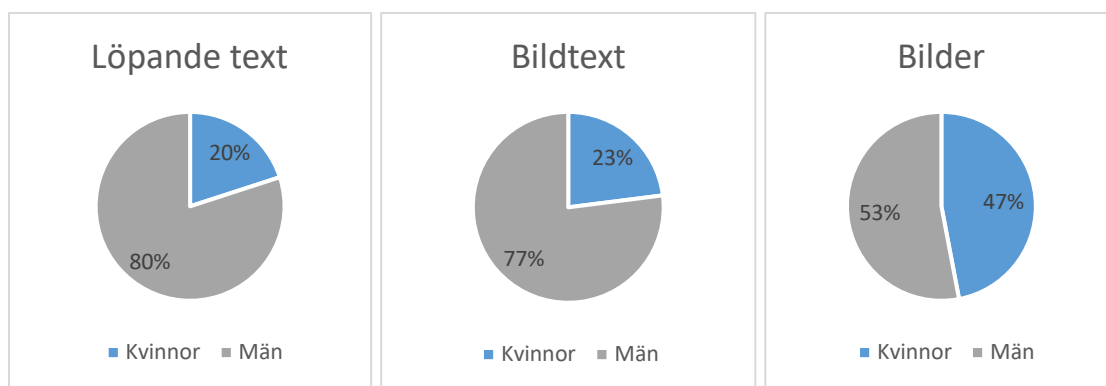
För att få en tydlig bild av hur läget ser ut när det kommer till mäns och kvinnors representation på skyltarna i Strängnäs har jag valt att först visa tre diagram där den procentuella uppdelningen visas.

Figur 5. Statistik över representationen i Strängnäs.

⁴⁷ ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 27.

⁴⁸ ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 28.

⁴⁹ ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 29.

Källa: "Historien i Sörmland" – Strängnäs (Hämtad 2019-04-14).

Temat för skyltarna placerade i Strängnäs är *Religion och samhälle*. Då Strängnäs är och har varit biskopssäte i Södermanland sedan 1100-talet känns det som ett naturligt tema för orten.⁵⁰ Det var även i Strängnäs som man brukar säga att statskyrkan bildades i mötet mellan Laurentius Andreae och Gustav Vasa. Skyltarna i Strängnäs handlar delvis om medeltiden, men den största delen handlar om reformationstiden och den stora förändring som Sverige var med om under den tidsperioden samt vilka nyckelfigurer som var med i processen. Det starka band mellan kyrka och stat är centralt i utställningen.

Tidigt på skyltarna får man läsa om flera män som varit centrala för religionens förändring i Sverige och hur det gick till när landet gick från att anamma den katolska läran till den lutherska läran och protestantismen. Det viktiga mötet mellan ärkedjaken (en av de högsta prästerna vid domkyrkan i Strängnäs) Laurentius Andreae och adelsmannen Gustav Vasa är det som tas upp på skylt nr 1. Laurentius hade tidigare varit i Rom där han stött på Olaus Petri som i sin tur hade inspirerats av Martin Luther i egen hög person. Laurentius blev omvänd där och då och tog med sig idéerna hem till Sverige. Laurentius fick ett löfte om beskydd och att få sprida den nya läran ifall Gustav Vasa valdes till konung. Vilket han också gjorde, utropad av Laurentius själv. Kort efter utnämnde han sig själv till kungens sekreterare.⁵¹ Namn som återkommer flertalet gånger i hela utställningen är ärkedjaken Laurentius Andreae, adelsmannen Gustav Vasa (som kom att krönas till konung i just Strängnäs), Olaus Petri, Martin Luther, kung Johan III, Hertig Karl, Sigismund, biskopen Laurentius Paulinus Gothus och Otto Norberg. På skyltarna skrivs det om deras gemensamma historia men även enskilda liv samt vilken roll de haft i reformationen, i Strängnäs och även på vilken sida de stått i

⁵⁰ Mitt Strängnäs, kort om Strängnäs historia (Hämtad 2019-05-05) <http://xn--mittstrngns-r8ad.se/kort-om-strangnas-historia/>

⁵¹ "Historien i Sörmland" – Strängnäs skylt nr 1.

religionskonflikten. Dessa namn kommer således inte tas upp varje gång de finns med i texterna då det är upprepningar många gånger.

Vidare skrivs om hur utbildningen sett ut inom det katolska kyrkoväsendet under medeltiden med de välutbildade prästerna, biskoparna, domprostarna m.fl. Utbildningsväsendet krympte i och med reformationen då kontakten med det katolska utbildningssystemet bröts samt att ekonomin blev försämrad.⁵² På skylt nr 3, som handlar om utbildning och den utveckling som gymnasieskolan varit med om i Strängnäs står bland annat,

Elevmatrikeln, skolkatalogen, från Strängnäs gymnasiums första år berättar om vilka det var som utbildades. Det var begåvade pojkar från alla samhällslager. Prästerna hade i uppdrag att hålla ögonen öppna under husförhören och se till att de lämpliga hamnade i gymnasiet. Med hjälp av stipendier eller sockengång – tiggeri i socknarna – kunde fattiga pojkar hjälpas genom skolan.⁵³

Här exemplifieras hur det kunde gå till med pojkarnas skolgång under den här tidsperioden men det problematiseras inte och det finns heller ingen förklaring till hur flickornas skolgång kunde se ut/inte se ut. Det framgår alltså inte på den här skylten. På skylt nr 4 nämns den första kvinnan på utställningen i Strängnäs. På första raden står, ”1949 gjorde rektorsfrun Berit Spong skandal med sin bok *Sjövinkel*.”⁵⁴ Någon mer beskrivning om Berit Spong finns inte. Hon nämns en gång till på skylten då det står att biskopen hade stort inflytande, ”...vilket Berit Spong beskriver”.⁵⁵ Vidare handlar texten på skylten mer om rektorer och biskopar samt den relation som fanns dem emellan när det kom till utbildningen. Skylt nr 5 har rubriken *Utbildning för flickor* handlar om utvecklingen av skolväsendet för flickor och kvinnor sett ut. Det står bland annat om ett elevhem som inrättades i Sörmland 1953 där 15 flickor och 30 pojkar fick plats att bo. På andra sidan av skylt nr 5 tar man upp Åsa Hellström som exempel på en elev som bodde på elevhemmet. Hela sidan är ett långt textutdrag där Åsa Hellström själv berättar hur det var på elevhemmet. På skylt nr 6 får man ta del av Maria Stades syn på hur det var att leva och bo på biskopsgården i Strängnäs. Maria Stade flyttade till gården när hon var ungefär 6 år gammal tillsammans med sin pappa, biskop Uddo, sin mor Frieda, sina åtta syskon och de tre jungfrurna som bodde med familjen. Den åttonde skylten handlar återigen om utbildning och skolväsende. Där beskrivs hur det kunde se ut för pojkarna återigen och hur de kunde bo hemma hos stadsbor som såg det som en inkomstkälla. När pojkarna bodde hos privatpersoner kallades det för djäknestall. Alternativet till djäknestall

⁵² ”Historien i Sörmland” – Strängnäs skylt nr 3.

⁵³ ”Historien i Sörmland” – Strängnäs skylt nr 3.

⁵⁴ ”Historien i Sörmland” – Strängnäs skylt nr 4.

⁵⁵ ”Historien i Sörmland” – Strängnäs skylt nr 4.

var, som jag skrev ovan, elevhem. Skylt nr 9 har rubriken *Kyrka, omsorg och välgörenhet* och handlar bland annat om hur kyrkan hjälpt till att ta hand om fattiga samt att varje församling tar hand om sina egna fattiga. Det står även, ”När den statliga sektorn professionaliserades öppnades vissa kyrkliga tjänster för kvinnor. Kvinnor ansågs särskilt väl lämpade att ta hand om fattiga, sjuka och utstötta.”⁵⁶ Efter att tydligt ha nämnt flera ämbeten som endast var till för män under och efter reformationstiden hade man kunnat avvara några rader till att tala om vad för kyrkliga tjänster som öppnades för kvinnor.

Skyltarna 10 och 11 handlar om kyrkans gårdar. Här nämns endast manliga namn. Samma gäller för skylt 12 där prästen och prästfamiljen beskrivs. Man utgår här från familjehuvudet, prästen, och beskriver sedan hur det kunde se ut i en prästfamilj. Prästsönerna utbildade sig gärna till präster och prästdöttrarna gifte sig gärna med präster. Otto Norberg är en präst som ägnas en hel sida på skylt 12. Otto Norberg var domprost i Strängnäs mellan 1902 och 1938 och, enligt texten, styrde han hela staden. Norberg kom till Strängnäs som lektor på läroverket men valdes sedan till domprost. Norberg släppte aldrig kontakten med skolan utan var väldigt drivande för utvecklingen av läroverket i Strängnäs. Roggeborgen är en ståtlig byggnad i Strängnäs som fått sitt namn efter biskopen Konrad Rogge. När Roggeborgen beskrivs på skylt nr 13 nämns många manliga namn. Ett kvinnligt namn nämns också på följande sätt, ”Biskopsdottern Maria Sade...”⁵⁷ men Maria Sade får inget större utrymme i texten. Skylt nr 15 har rubriken *En revolutionär* och handlar om Olaus Petri som, 1516, skickades till Leipzig i Tyskland för att studera. Olaus Petri flyttade senare till universitetet i Wittenberg där Martin Luther arbetade. Flertalet manliga namn tas upp på skylten när historien om Olaus Petri berättas. Christin Petri är en annan kvinna som skildras på skylt nr 17. Christin Petri blev änka med 10 barn efter prästen Johan Petri. På skylten står det om hur Christin Petri köpte en gård i Strängnäs där hon tog emot inackorderingar i hemmet från gymnasiet som låg i närheten. Upp till 17 personer kunde bo i hennes två små sammanbyggda hus. Ibland var det kämpigt med ekonomin och då var Christin Petri tvungen att låna pengar av domkyrkoförsamlingen. När ekonomin var bättre igen betalade hon tillbaka. Drotsen Bo Jonsson Grip är en man som ges utrymme på skylt nr 20. Bo Jonsson Grip beskrivs som Sveriges rikaste man och en man som skänkte en gård till hospitalet i Strängnäs. Skylten handlar egentligen mer om vård och olika sjukdomar än om just Bo Jonsson Grip. På skylt nr 25 går man längre bak i historien och landar på 1080-talet. Här

⁵⁶ ”Historien i Sörmland” – Strängnäs skylt nr 9.

⁵⁷ ”Historien i Sörmland” – Strängnäs skylt nr 13.

beskrivs hur missionären Eskil sändes från England till Sverige tillsammans med David och Sigfrid för att sprida den nya läran. Kung Inge gav honom fripass att predika i Sverige men när Inges bror Sven avsatte honom som konung avrättades Eskil när han ville predika i Strängnäs. Eskil ges utrymme även på andra skyltar runt om i Strängnäs. Eskil är än idag viktig i och blev till ett helgon i stiftet tillsammans med Sankt Botvid och Sankta Ragnhild.

Eftersom skyltarna i Strängnäs handlar om *Religion och samhälle* borde det vara ett naturligt och självklart inslag att skriva om både munkar och nunnor och abbedissor. På skylt 26 nämns en abbedissa för första gången. Egentligen handlar texten mer om påven och hans makt under medeltiden och det som står om abbedissan är, ”När abbedissan Inga i Vårfruberga kloster utanför Strängnäs på 1340-talet inte fick arrenden från klostrets bönder vädjade hon till påven i Rom och fick hans stöd.”⁵⁸ Egentligen handlar det mer om påven och den makt han hade runt om i alla katolska länder under den här tiden än vad det gör om abbedissan Inga. Senare, på skylt nr 27 med rubriken *Kloster och tiggarmunkar*, handlar det om just klosterväsendet. Skylten är uppdelad i 2 sidor och bara på den första sidan nämns kvinnor och att det fanns ett nunnekloster i Strängnäs. Om munkar däremot, står det betydligt mer om hur dem levde och att de oftast var prästvigda och gjorde samma saker som en vanlig präst samt att de ofta var kringresande etc. Som jag skrev ovan var skylten uppdelad i två sidor varav den andra sidan helt ägnades tiggarmunkarna. Dominikanerklostret ägnas sedan en hel skylt. *Flickskolan* är rubriken på skylt nr 30 och där skrivs det om hur några privatpersoner, 1882, öppnade en flickskola. I texten nämns att de som arbetade med detta var väldigt drivna och Ninni Hult är ett exempel som tas upp i texten. Ninni Hult var lärarinna på flickskolan och dessutom väldigt aktiv i kampen för att ge kvinnor plats i samhället. Hult var den första kvinnan som kom in i stadsfullmäktige och satt även i kyrkorådet. Pia Lenander är en annan kvinna som får sin röst hörd på skylten om flickskolan. Flera längre citat finns med där Pia Lenander uttalar sig om hur det var att gå på flickskolan då hon tillhörde en av de sista årskullarna på flickskolan i Strängnäs.

På skylt nr 32 med rubriken *Frälsningsarmén* lyfts makarna William och Cathrine Booth då det var dem som startade organisationen på 1860-talet. Cathrine Booth lyfts fram som en kvinna som ifrågasatte varför endast männen hade ensamrätt att predika. Cathrine studerade Bibeln och fann stöd i att kvinnor minsann också har rätt att predika och leda möten. På andra delen av skylt 32 finner man rubriken *Kvinnliga eldsjälur* och där

⁵⁸ ”Historien i Sörmland” – Strängnäs skylt nr 26.

berättas det om Hanna Ouchterlony som utbildade sig för att leda Frälsningsarmén i Sverige. Hanna Ouchterlony beskrivs som en stor förebild för många kvinnor i kampen mot samhällets orättvisor. Hilma Charlotta Berglund nämns som en av de kvinnorna som blev inspirerad av Ouchterlony och gick med i frälsningsarmén. Skylt nr 33, *Kvinnan i kyrkan*, beskriver bland annat hur livet såg ut för en kvinna i klostret. Som ovan nämnt, fanns ett nunnekloster utanför Strängnäs under den här tiden vilket var Vårfruberga. På texten berättas om de stora egendomarna som tillhörde klostret samt att det hela fungerade som ett stort företag där abbedissan verkade som företagets VD. Det var många bitar som skulle fungera. Efter reformationen upphörde klosterlivet och det som en gång hade varit en både manlig och kvinnlig sfär, blev nu bara manlig. Kvinnorna som levde nära kyrkan vigde sina liv åt kyrkan på andra vis. Sådär står det på skylt 33, ”Men kvinnor, prästfruar och prästdöttrar skötte markservicen på prästgårdarna, hjälpte fattiga och vårdade sjuka i församlingarna. Prästänkor i Strängnäs och andra skolstäder kunde försörja sig genom att ta emot skolelever i sitt hem”.⁵⁹ De arbetade alltså med de olika grenarna som fanns i verksamheten runt kyrkan men de var inte anställda av kyrkan. Det står även att kvinnliga präster var otänkbart under den här tiden då bibeln tolkades på det sätt så bara män kunde bli präster. Skylt nr 34 tar upp förändringen som skedde med just kvinnliga präster under senare tid. Skylten har rubriken *Kvinnliga präster* och skriver om hur det gick till när man beslutade om ett godkännande av kvinnliga präster. 1960 vigdes de första prästerna men det dröjde till 1975 innan de första kvinnliga prästerna vigdes i Strängnäs stift. När man på skylt 39 skriver om *Kyrkan och armén* presenteras flera namn. Återigen nämns Gustav Vasa men även Axel Oxenstierna, fältprästen Benedictus Andreae och Karl XI. Bland annat handlar det om de präster som arbetade inom militären och vilken betydelse den lutherska läran hade inom militärväsendet samt det nära förbund armén hade med kungen, som var insatt i sitt ämbete av Gud. Alf Norberg är en man som får synas i texterna på skyltarna kring armén. Man får läsa om hans historia kring hur han skulle resa till Norrland och vara fältpräst/församlingspräst åt de män som var inkallade där. På skylten om pingströrelsen tas Levi Pethrus upp då han var den mest kända företrädare för rörelsen i Sverige. På resterande skyltar skrivs det mer allmänt om hur det såg ut på olika platser runt om i landet och i samhället. Det blir färre enskilda exempel där specifika män och kvinnor skildras. Det blir en mer allmän historieskildring.

Precis på samma sätt som jag avslutade undersökningen om Nynäs anser jag det värt att nämna att det finns citat placerade lite här och där på skyltarna även i Strängnäs. Totalt

⁵⁹ ”Historien i Sörmland – Strängnäs skylt nr 33.

finns 35 citat där det tydligt framgår vem som skrivit eller uttalat sig och 25 av citaten är av män. Alltså 71% gentemot kvinnornas 29 %.

8.2.3 Sammanfattning

På skyltarna som finns vid Nynäs är det många fler män än kvinnor som beskrivs och exemplifieras i den löpande texten. Det är fler arbetsområden/arbetsuppgifter där man lyfter fram hur männen arbetade och levde vid Nynäs. Exempel på arbeten där män lyfts fram är kördräng, kodräng, dagsverkare, inspektor, kusk, jordbrukare, jägare, skogvaktare, skogsarbetare, skraddare, handelsman, ladugårdskarlar, mjölnare, finansminister och godsherre. Exempel på kvinnliga arbetspositioner som beskrivs är mjölkerska, mejerska, sömmerska, barnmorska, husmamsell, husföreståndarinna och kammarjungfru. Sammanfattningsvis kan man säga att skyltarna på Nynäs handlar om människorna som levde och verkade, med allt vad det innebar med arbete och annat.

Strängnäs tema *Religion och samhälle* handlar mycket om Sveriges reformationstid vilket resulterar i att historien som framställs skildrar många präster, biskopar, adelsmän, kungar, hertigar m.fl. som var viktiga nyckelpersoner under den tiden. De kvinnor som lyfts fram på skyltarna i Strängnäs är även de oftast kopplade till kyrkan på något vis. Det vi kan se är dock att det är en markant skillnad på hur många män i jämförelse med kvinnor som skildras på skyltarna. Sammanfattningsvis kan man säga att det är väldigt många saker som upprepar sig på skyltarna i Strängnäs. Bland annat det som handlar om kyrkan och de som var verksamma där samt om utbildningsväsendet och hur den utvecklades sett ut. Utbildningen har historiskt sett varit helt kopplad till kyrkan, vilket är förklaringen till varför det står som mycket om utbildning och skola på skyltarna i Strängnäs.

9 DISKUSSION

Följande kapitel är uppdelat i två större delar där Nynäs och Strängnäs diskuteras separat. Texterna från Nynäs och Strängnäs diskuteras i relation till undersökningens teoretiska utgångspunkter och den tidigare forskningen.

9.1 NYNÄS

När det kommer till temat som Nynäs tilldelats av de som konstruerat utställningen, *Godset och människorna*, slås jag av tanken att det bör ingå en hel del olika typer av människor på skyltarna. Visserligen har jag rätt, men det undgår mig inte att det finns en överrepresenterad grupp av individer som skildras på skyltarna, nämligen männen. Nynäs är dock den plats, av de tretton som är med i utställningen, där flest kvinnliga namn finns med i den löpande texten. När en utställning ska konstrueras där en viss plats skildras är producenten beroende av det källmaterial som finns bevarat från just den platsen. De skyltar som finns vid Nynäs är, vad jag antar, byggda utifrån det källmaterial man har hittat från godset. Att fler män än kvinnor skildras där kanske har en naturlig förklaring och helt enkelt handlar om att det bodde och arbetade fler män i området. Detta leder i sin tur till att det finns mest källmaterial om just män. Om man förmodar att min hypotes om mer efterlämnat källmaterial om män som levde och verkade vid Nynäs stämmer blir det därför lättare att försvara. Huvudrubrikerna vid skyltarna är ofta kopplat till något arbete som utfördes vid gården och då blir det naturligt att de som hade den arbetspositionen skildras på skylten. Samtidigt bör man ha i åtanke att det inte endast är själva platsen/orten som ska skildras på skyltarna, enligt museet själva, utan ”svensk historia med lokala exempel”⁶⁰ som Taawo, enhetschef för kulturmiljöer, uttryckte det. Producenten av skyltarna kan således välja att skildra fler kvinnor på skyltarna då kvinnor, med största sannolikhet, haft lika stor betydelse för livet på godsen runt om i Sverige, trots att de rör sig i andra sfärer än vad männen gjorde. Man har således valt att den manliga historien är viktigare att lyfta fram, då den fått mer utrymme. Det handlar om samma sak som Ahlsén, Berg och Berg skriver om i sin artikel *Hela historien? Tjugo frågor till en utställning*⁶¹ att det är museet som måste ta ansvar för de teman som väljs och att det ofta väljs teman där de kvinnliga sfärerna blir obetydliga att lyfta fram. En tanke som slog mig när jag gick igenom materialet från Nynäs var att det kändes lite typiskt och väldigt tråkigt att Johan August Gripenstedts brev fanns bevarade men att Eva Gripenstedts brev inte fanns kvar. J A Gripenstedt var visserligen finansminister och en välkänd figur i Sverige, men varför skulle hans brev vara av större intresse än de som Eva Gripenstedt skrev kan man undra. Är det inte brevväxlingen dem sinsemellan som är intressant för att få en större helhetsbild av hur det var under den tid de levde? Det är såklart ingenting som jag håller producenten av skyltarna ansvarig för, det var mer en egen reflektion och ett återkommande

⁶⁰ Bilaga 1.

⁶¹ Ahlsén, Berg & Berg i Aronsson & Meurling (2005) s. 173–189.

problem när man arbetar med historia. Det blir således en tydlig markering som visar vad som är det viktiga att behålla och lyfta fram.

9.1.1 Representation

Utrymmet som lämnas till de kvinnor som representeras på skyltarna är inte stort. Jämför man med det utrymme män som skildras på skyltarna får, är det nästan obefintligt. De kvinnor som får utrymme och representeras i texten är 90 % av gångerna ändå starkt sammankopplade med en man. Det handlar ofta om att kvinnans far eller man alltid nämns i samband med kvinnans berättelse. När det handlar om kvinnornas skildringar är de även oftast kopplade till hemmet eller barnen, vilket jag skriver om mer ingående nedan. De representationer som finns ger en stereotyp bild av kvinnan och hur det var att leva som kvinna under den här tiden. Det är dock två kvinnor som får större utrymme på skyltarna och det är Sigrid Arusell och Anna Sofia Falck. Det berättas om de båda kvinnorna på ett sätt som ger läsaren en bild av hur driftiga de var i sitt arbete oberoende av en man som frontfigur. Anna Sofia Falcks man nämns men ges inte något större utrymme. Att deras arbete var husföreståndarinna och barnmorska är dock kopplat samman med hemarbete och omvårdnad/barn och det finns ingenting som säger hur de levde privat. De män som representeras på skyltarna ges ofta stora utrymmen på skyltarna. Flera män får 1–2 hela sidor där det berättas om deras liv och arbete på ett mer ingående och omfattande sätt.

9.1.2 Genussystem

När man ser till hur kvinnorna i den löpande texten skildras ser man på många ställen att kvinnan endast nämns i relation till en man på följande vis, ”Ebba Gripenstedt, Carls dotter...”⁶² eller ”...Carl, hans fru och de tre barnen måste flytta därifrån.”⁶³. Flera sådana exempel finns på skyltarna vilka jag har tagit upp i undersökningen om Nynäs. Det finns även andra exempel där en man axlar huvudrollen i skildringen och att frun nämns i förbifarten tillsammans med antalet barn. Sedan går man bara vidare med att berätta om mannen. Att mannen ses som norm när man berättar om en familj och deras liv kan man se flera exempel på i utställningen. Ett exempel som jag lyfte fram i undersökningen var texten om Johan Pettersson och hans familj där det stod, ”Johan hade blivit mycket förvånad om någon hade

⁶² ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 4–5.

⁶³ ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 9.

sagt till honom att man i början av 2000-talet skulle prata om torparidyll. Att ett sörmländskt torp skulle säljas till skyhöga priser.” och vidare, ”Med all säkerhet tänkte han inte på sin tillvaro som någon idyll. För honom och hans familj var livet en fråga om att överleva, att få tillräckligt med mat på bordet, att elda och hålla värmen, att ha kläder, skor och få vara frisk och stark.”⁶⁴ Dessa tankar verkar vara ren spekulering från utställarens och producentens sida och då skulle det lika gärna kunna ha varit Johanna Petterssons tankar läsarna får ta del av på skylten. Här kan man se exempel på hur producenterna av skyltarna utgår från mannen. Den hierarkiska ordningen där mannen är norm är någonting som Grahn diskuterar i verket ”*Känn dig själv*”⁶⁵ samt att det är den andra logiken Yvonne Hirdman presenterar i sitt genussystem.⁶⁶ Nästan alla de kvinnor som nämns på skyltarna vid Nynäs kopplas samman med en man, vilket jag nämnde ovan. Det finns två undantag. Två kvinnor nämns inte i samband med någon man, men resterande gör det. Antingen står det vem de var gifta med eller vem som var deras pappa.

9.1.3 Kvinnor – hemmet och barnen

Att kvinnor som skildras på museer och i utställningar av olika slag ofta kopplas ihop med hemmet och barnen är vanligt förekommande. Både de internationella artiklarna av Porter, Anderson och Winkworth samt den nationella forskningen av Grahn, Ahlsén, Berg och Berg, Aronsson och Meurling styrker detta. Kvinnan skildras som en mer reducerad, outvecklad, tillbakadragen figur medan männen framställs som motsatsen till detta, som utvecklad, drivande, produktiv, kreativ etc. De kvinnor som presenteras på skyltarna nämns 90 % av gångerna tillsammans med hur många barn de hade. Det finns få som berättas om på ett sätt där familjelivet utesluts. Då berättas det istället om deras arbete och vilka uppgifter det innebar, vilka då ofta var arbeten där hemarbete eller omvårdnadsarbete utfördes. Det är dock ingenting som är genomgående då det även finns kvinnor som presenteras med andra arbetsuppgifter som är oberoende hemmet. Exempelvis de kvinnor som arbetade som mejerskor eller mjölkerskor.

⁶⁴ ”Historien i Sörmland” – Nynäs skylt nr 27.

⁶⁵ Grahn, Wera (2006) ”*Känn dig själv*” - *Genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer*.

⁶⁶ Hirdman (2004) s. 49.

9.2 STRÄNGNÄS

Temat i Strängnäs är *Religion och samhälle*, vilket jag tycker är viktigt att poängtera igen. Man får således en känsla av att det är flera typer av individer som kommer skildras i utställningen. Visserligen har jag delvis rätt, men precis som i utställningen i allmänhet, finns det en dominerande grupp, vilken är män. I och med att utvecklingen från katolicism till den lutherska läran var högst beroende av några manliga nyckelgestalter kan jag ha förståelse för vikten av att lyfta fram dessa män på skyltarna. Men kvinnorna som levde under perioden kan inte glömmas bort för det, de kan inte ses som oviktiga. Religion är något som kvinnor har sysslat med lika länge som män och ett samhälle innehåller i snitt lika många kvinnor som män vilket gör det obegripligt att förklara och förstå den markanta skillnaden gällande representationen på skyltarna. Speciellt om man ser till temat. Representationen skiljer sig, som man kan se i cirkeldiagrammen ovan, med 80/20 % till männens fördel. Texterna på skyltarna berättar mycket om hur det var för prästerna och biskoparna under den här tiden vilket innebär att det blir mycket information om manliga ämbeten då kvinnorna var portade från de positionerna. Men om man tittar på syftet med hela utställningen ”Historien i Sörmland”, som är att visa Sveriges historia och använda lokala exempel måste det då i sin tur innebära att man visar hela Sveriges historia, vilken innehåller lika många kvinnor som män. Detta är ingenting som framgår på någon av de 13 platserna/orterna där skyltarna är placerade då männen är överrepresenterade på samtliga orter. Strängnäs är en ort i Sörmland vilket innebär att producenten av dessa skyltar kan välja och vraka bland nästan precis vad som helst att skriva om. Informationen ska visserligen passa in i temat *religion och samhälle*, men det arbetet bör vara väldigt lätt då *samhälle* inbegriper allt och alla som lever och verkar där.

9.2.1 Representation

Det är redan konstaterat att kvinnor som representeras på skyltarna i Strängnäs inte lämnas mycket utrymme. De manliga representanterna är fler och det är dem som utgör normen i historieskildringarna vilket tydligt märks av då flera av skyltarna har specifika rubriker där det berättas om flickor/kvinnor. Detta går jag in på mer nedan när jag diskuterar texten i relation till genussystemet. I många fall presenteras kvinnorna på skyltarna i relation till en man, precis som på skyltarna vid Nynäs. Det kan stå exempelvis, ”Biskopsdottern Maria Sade...”⁶⁷

⁶⁷ ”Historien i Sörmland” – Strängnäs skylt nr 13.

eller, ”Men kvinnor, prästfruar och prästdöttrar...”⁶⁸. Man kan bara anta att det aldrig hade berättats om Maria Sade på skyltarna om hon inte varit dotter till biskopen. För egentligen är det bara biskopen som är viktig att lyfta fram. Vid ett annat tillfälle står det om kyrkan på en av skyltarna, ”När den statliga sektorn professionaliserades öppnades vissa kyrkliga tjänster för kvinnor. Kvinnor ansågs särskilt väl lämpade att ta hand om fattiga, sjuka och utstötta.”⁶⁹ Den stereotypa bild som målas upp av kvinnan som den omvårdande problematiseras inte på skylten, tvärtom upprätthålls den. Det lämnas heller inte något utrymme att nämna vad för typ av kyrkliga tjänster som öppnades för kvinnor och i vilken mån de faktiskt erhöles av kvinnor. Istället skriver man om män som arbetade inom kyrkan och vad de hade för arbetsuppgifter.

Något jag reagerade på när jag läste den löpande texten på skyltarna var när det stod att, ”Prästernas söner utbildade sig gärna till präster och döttrarna gifte sig gärna med präster.”⁷⁰ Både när det gäller sönerna och döttrarna funderar jag på om det verkligen kan ha varit så att de *gärna* utbildade sig till präster och gifte sig med präster. Det är ett starkt antagande om huruvida de hade något val eller inte. Det handlar om vad tiden sa om hur det skulle gå till med utbildning och äktenskap mer än vad de specifika individerna själva *gärna* valde att göra med sitt liv. Vad vet jag, producenterna av skyltarna kanske faktiskt har hittat källmaterial som tyder på just detta, men att det ska vara något som prästers söner och döttrar överlag *gärna* gjorde har jag svårt att tro.

Det finns även goda exempel från skyltarna i Strängnäs. Några av de kvinnliga skildringarna ges stort utrymme och mer ingående berättelser. De lyfts fram som driftiga och viktiga för samhället och revolutionerande för sin tid. Exempel på några av dessa skildringar är de om lärarinnan Ninni Hult⁷¹ och Cathrine Booth⁷² från frälsningsarmén. Tyvärr är det ingenting som är genomgående för de kvinnor som representeras i utställningen men det är alltid upplyftande att se till positiva exempel också. De yrkesgrupper som presenteras och skildras på skyltarna genom olika individer blir representativa för den yrkesgrupp de representerar. De kvinnor som lyfts fram blir således även de representativa för kvinnorna som levde under den tid som exemplifieras.

⁶⁸ ”Historien i Sörmland” – Strängnäs skylt nr 33.

⁶⁹ ”Historien i Sörmland” – Strängnäs skylt nr 9.

⁷⁰ ”Historien i Sörmland” – Strängnäs skylt nr 12.

⁷¹ ”Historien i Sörmland” - Strängnäs skylt nr 30.

⁷² ”Historien i Sörmland” - Strängnäs skylt nr 32.

9.2.2 Genussystem

Att märka ut den kvinnliga historien som något separat verkar vara något som producenten av skyltarna tycker är ett bra tillvägagångssätt. Även om det är något som man konstaterat inte är ett bra sätt för att inkludera kvinnor mer i historieskrivningen. Skyltarna som finns i Strängnäs har flera specifika skyltar där kvinnors del i historien särskiljs mot den övriga beskrivningen. Exempel på dessa är *utbildning för flickor, flickskolan, kvinnan i kyrkan, kvinnliga präster och kvinnliga eldsjälar*. Att den kvinnliga historien målas ut som särskild är ett vanligt inslag i exempelvis historiska läromedel och är problematiskt. Det blir så att säga som att de övriga skyltarna i utställningen inte behandlar kvinnor överhuvudtaget då man utgår från normen, som automatiskt blir mannen. Yvonne Hirdmans genussystem beskriver en uppdelning av motsatspar där mannen och kvinnan separeras från varandra i dikotomier. Utställningen i Strängnäs visar exempel på just detta. Först finns det exempelvis skyltar som behandlar utbildning och sedan särskilda skyltar med information om utbildning för flickor. De blir problematiskt då den första skylten blir normen och tillhör mannen och den manliga utbildningen medan den andra skylten specifikt poängterar att det handlar om flickors utbildning. Detta är ett vanligt förekommande fenomen på skyltarna i Strängnäs. Ahlsén, Berg och Berg tar upp just detta i sin forskning, hur misslyckat det blir när museer väljer att skriva om en grupp (ex. resenärer) för att sedan lägga till extramontrar som handlar om kvinnor eller andra grupper.⁷³ Det blir väldigt tydligt att mannen är normen i den ”vanliga” historieskildringen och att kvinnan då utgör någon slags speciell grupp, bortom normen och det som tycks vara det normala.

9.2.3 Kvinnor – hemmet och barnen

På skyltarna i Strängnäs skildras kvinnor ofta i sammanhang som har med omvårdnad, barn och äktenskap att göra. Något annat än ett heterosexuellt äktenskap är inte att tala om någonstans i utställningen. Som jag nämnde ovan skildras kvinnor ofta på specifika skyltar i Strängnäs. När kvinnliga namn nämns utöver dessa specifika skyltar är det oftast i samband med just hemmet, barn eller arbete med barn och omvårdande arbeten. Sen finns det, vilket jag nämnt ovan, även positiva exempel i texterna vilka inte får glömmas bort, även om underrepresentationen av kvinnor bör poängteras igen.

⁷³ Ahlsén, Berg & Berg i Aronsson & Meurling (2005) s. 179–180.

10 SAMMANSTÄLLNING AV RESULTAT

Undersökning visar att det är många fler män representerade i den löpande texten, i bildtexten samt på de bilder/foton/illustrationer i utställningen ”Historien i Sörmland”. Undersökningen visar även att kvinnor ofta skildras i relation till en man där mannen ses som norm och kvinnan något utanför normen. När kvinnor skildras i historien är det ofta kopplat till hemmet och barnen. Med min undersökning kan jag alltså ansluta mig till den tidigare forskning jag presenterat i undersökningen då resultaten stämmer överens med varandra. Dels kan man se bristen på kvinnor som skildras överlag då män är överrepresenterade, vilket blir tydligt i den kvantitativa delen av undersökningen. Dels framställs kvinnor med stark sammankoppling till hemmet och livet med barnen samt med mannen som norm.

Museer är viktiga samhällsinstitutioner som bör vara varsamma och noggranna i sitt arbete med kvinnliga och manliga representationer. De skildringar som framställs skapar normer och värderingar hos de åskådare som de är tillänkta för. De elever som går på museer har kanske inte på sig genuskritiska glasögon när de ser till framställningar och representationer vilket bidrar till- och upprätthåller rådande könsnormer och stereotyper. Denna undersökning har återigen lämnat ett bidrag till forskning som visar på bristen av genusintegrering i utställningar som finns runt om i världen och detta är, tyvärr, förmodligen inte det sista bidraget som pekar på samma sak.

Vidare forskning kan göras på många olika sätt. Dels kan man titta på flera saker i utställningen ”Historien i Sörmland” där man kan utgå från olika punkter. Exempelvis någon av de andra diskrimineringsgrunderna klass, ålder, etnisk tillhörighet, sexuell läggning, funktionsnedsättning, religion eller annan trosuppfattning. Att titta på representationer på museer med genus i sikte kan göras på flera håll runt om i världen. Forskare runt om i världen bör inte sluta med sådana analyser förrän vi har en jämlik representation.

11 REFERENSER

11.1 KÄLLOR

Sörmlands museum – Utställningar, ”Historien i Sörmland” (Hämtad 2019-04-14).

Länk till alla digitala skyltar.

<https://sormlandsmuseum.se/utställningar/historien-i-sormland/>

”Historien i Sörmland” – Nynäs (Hämtad 2019-04-14).

Länk till digitala skyltar vid Nynäs.

<https://www.sormlandsmuseum.se/globalassets/puffblock---historien-i-sormland/nynas.pdf>

”Historien i Sörmland” – Strängnäs (Hämtad 2019-04-14).

Länk till digitala skyltar i Strängnäs.

<https://www.sormlandsmuseum.se/globalassets/puffblock---historien-i-sormland/strangnas.pdf>

11.2 LITTERATUR

Anderson, Margaret & Winkworth, Kylie (2015) *Museums and Gender: an Australian Critique*. Museum International, ISSN 1350–0775, No. 261–264

Aronsson, Inga-Lill & Birgitta Muerling (2005) *Det bekönade museet. Genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*. Uppsala universitet, Uppsala.

Aronsson, Peter (2004) *Historiebruk – att använda det förflutna*. Studentlitteratur, Lund

Fernstål, Lotta (2011) *Genusperspektiv i muséer. En omvärldsbevakning*. Statens historiska museer, Stockholm.

Grahn, Wera (2006) ”*Känn dig själv*” - *Genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer*. Linköpings universitet, Linköping.

Grahn, Wera (2007) *Genuskonstruktioner och museer – handbok för genusintegrering*. Upplandsmuseet, Uppsala.

Hall, Stuart (1997) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. SAGE University.

Hirdman, Yvonne (1988) *Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning*. Kvinnovetenskaplig tidskrift, 1988:3, Offsettryckeri AB, Solna.

Porter, Gaby (1994) *Studies in Gender and Representation in British History Museums*. University of Leicester.

Porter, Gaby (1995) *Seeing through solidity: A Feminist Perspective on Museums*.

I: Fyfe, Gordon & Sharon Macdonald (1996) *Theorizing Museums: Representing Identity and Diversity in a Changing World*, Blackwell, Oxford.

11.3 ELEKTRONISKA KÄLLOR

Mitt Strängnäs, kort om Strängnäs historia (Hämtad 2019-05-05)

<http://xn--mittstrngns-r8ad.se/kort-om-strangnas-historia/>

Nationalencyklopedin, lokalthistoria (Hämtad 2019-05-08).

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/lokalhistoria>

Nationella sekretariatet för genusforskning, (Hämtad 2019-05-06)

<https://www.genus.se/kunskap-om-genus/om-kon-och-genus/>

Skolverket, styrdokument/kursplan – Historia (grundskolan) Hämtad 2019-05-04.

<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>

BILAGA 1.

E-post från Kjell Taawo, enhetschef kulturmiljöer på Sörmlandsmuseum, skickat till författaren Martina Ekstrand.

Historien i Sörmland

- Historien i Sörmland är en utomhusutställning med skyltar på röda vimpelprydda stolpar i hela Sörmland.
- HiS består av skyltar och ljudburkar. Vi erbjuder även skolprogram kopplat till skyltarna.
- HiS finns på tretton platser i Sörmland. Varje plats har sitt eget tema som är kopplat till platsens historia.
- Totalt har vi 363 HiS-skyltar i länet.
- HiS utgår från det sörmländska kulturarvet och den specifika platsen och sätter in den i en bredare samhällelig kontext. Det är alltså *inte* lokalhistoria utan svensk historia med lokala exempel.
- Historien i Sörmland berättar intressanta och roliga historier som kan ge perspektiv på nutiden eller på hur det är att vara människa.
- Historien i Sörmland-konceptet har funnits sedan år 2000 och startade med ett skyltprojekt i Nyköping.
- Det är Sörmlands museum som tagit fram konceptet och producerat skyltarna. Texterna skrivs av antikvarier på museet och vi står även för utformning/layout.
- Historien i Sörmland är ett samarbetsprojekt och görs i samarbete med berörd kommun och (i de flesta fall) hembygdsföreningen på orten.
- Målgrupp för skyltarna är personer som ännu inte vet att de är intresserade av historia.
- Alla skyltar finns också att läsa på vår hemsida.

Av: Kjell Taawo, Enhetschef Kulturmiljöer